



EVA
MENASSE

DUNKEL-
BLUM

LEYKAM
international

EVA MENASSE
DUNKELBLUM

roman

NAKLADNIK
Leykam international d.o.o., Ilica 42, HR-10000 Zagreb
www.leykam-international.hr

ZA NAKLADNIKA
Jürgen Ehgartner

UREDNICIA
Eugenia Ehgartner

PRIJEVOD S NJEMAČKOGA
Andy Jelčić

LEKTURA I KOREKTURA
Neli Mindoljević

© 2022 Leykam international d.o.o., Zagreb
Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati,
fotokopirati ni na bilo koji drugi način reproducirati
bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

© of the translation: S. Fischer Foundation
by order of TRADUKI.

Naslov originala: „Dunkelblum“ by Eva Menasse. © 2021, Verlag
Kiepenheuer & Witsch GmbH & Co. KG, Cologne/Germany

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu Ministarstva
kulture i medija Republike Hrvatske.



Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
i medija
Republic
of Croatia
Ministry
of Culture
and Media

Bundesministerium
Kunst, Kultur,
öffentlicher Dienst und Sport

Austrijski kulturni forum Zagreb - Nagrada Albert Goldstein 2022.

austrijski kulturni forum^{zag}

ISBN 978-953-340-149-2

CIP zapis dostupan je u računalnome katalogu Nacionalne i
sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001146439.

EVA MENASSE
DUNKELBLUM

roman

Preveo s njemačkoga
Andy Jelčić



LEYKAM international

Laszlu

I.

*Austrijanci su narod
koji nepokolebljivo
gleda u prošlost.*

IZREKA

1.

U Dunkelblumu zidovi imaju uši, cvjetovi u vrtovima oči, okreću glavice amo-tamo da im ništa ne promakne, a trava tankim izdancima bilježi svaki korak. Ljudi uvijek imaju neki *osjećaj*. Zavjese u mjestu pokreću se, šire se i skupljaju, kao da ih njiše dah bez kojega nema života. Svaki put kad Bog odozgo zaviri u te kuće onako kao da nemaju krova, kad pogleda u lutkine kuće svoje makete gradića što ga je izgradio zajedno s vragom kao opomenu svima, tada gotovo u svakoj kući vidi neke koji stoje na prozorima iza zavjesa i vire van. Ponekad, pa i često, na prozorima u istoj kući stoji njih dvoje, pa čak i troje, u različitim prostorijama i skriveni jedno od drugoga. Čovjek bi Bogu poželio da može zaviriti samo u kuće, ali ne i u duše.

U Dunkelblumu domaći znaju sve jedni o drugima, a nekoliko sitnica koje ne znaju, koje ne mogu izmisliti, ali ih ni jednostavno ispustiti, one nisu nevažne, nego igraju najveću ulogu: ono što nije svima poznato, vlada poput prokletstva. Oni drugi, pridošlice i priženjeni, ne znaju mnogo. Znaju da je dvorac izgorio, da grofovi potomci sad žive u različitim, vrlo udaljenim zemljama, ali se obično vraćaju na svadbe i krštenja, kada se organiziraju velike proslave za cijelo selo. Djeca iz seoskih vrtova donose cvijeće i pletu vijence, starice izvlače stogodišnje nošnje i svi stanu duž Herrengasse i mašu. Uz najzlobniji smiješak, strane mladenke utvrđuju da se ovdje, unatoč davnomu republikanskom preuzimanju vlasti, čovjek

još uvijek može pouzdati u podanike, barem pokoji put u dugim razdobljima.

No grofove već odavno ne pokapaju ovdje. Grobnicu se može obići, ali se više ne koristi. Doduše, grofove se dvadeset godina nakon rata uopće primamilo natrag u Dunkelblum tek ukazivanjem na to da im obiteljska grobnica nije dobro zatvorena. Neposredno nakon rata pak – nepoznato je tko točno – zapanjujućom ih se diplomatskom vještinom držalo podalje: vijesti o stanju opožarene ruševine bile su posve pretjerane. Nažalost srušiti, sve srušiti, glasilo je potreseno izvješće izneseno u suzama, a grofica u izgnanstvu vjerovala je svojim nekadašnjim upraviteljima, zakupnicima, tajnicama i sobaricama ili tko je već iza svega stajao ili prenosio dalje što je znao iz naklapanja ili je pak bio prisiljen reći. Možda je grofica htjela u to vjerovati. Bila je prelijena ili odveć uplašena da se ide uvjeriti vlastitim očima, a imala je premalo sredstava da naruči stručnu procjenu stanja. I tako je dvorac srušen, a golema površina najboljega građevnog zemljišta oslobodila se, na prije nedostižnomu, središnjem položaju. Netko mora da je u ono doba od toga imao koristi, jer netko se okoristi uvijek. Otada je središte Dunkelbluma podijeljeno građevinski i po ozračju: u stotinama godina staru, seoski vijugavu polovicu, objijeljenu i s plavim ili zelenim prozorskim kopcima, i drugu jezivo svrhovitu, sam lim i silikon, praktičnu i perivu, onakvu kakvi su ljudi u ono doba obnove htjeli biti i iznutra.

Tako je dvadeset godina poslije u kratak posjet došao druželjubivi najstariji grofičin sin o kojemu bi se dalo pričati svašta osim da je sentimentaln. 'Ajmo jednu u zdravlje predaka! razgalamio se, dao otvoriti grobnicu i onda zabrtviti što se ondje zabrtviti moglo. Zatim je gospodin župnik sve to blagoslovio za vijeke vjekova i grobnica je ponovno zatvorena.

U ono su doba navodno još postojale Dunkelblumljanke koje su *Presvijetlomu* nakon obreda ljubile ruku, klecnuvši. S druge strane, Ferbenz je točno u isto doba objavio jutarnju zdravicu u kavani *Posauner*, no tome pokušaju raskola nije bio suden uspjeh: kad bi ih grof i župnik pozvali, većina je znala što je red, iako su se inače uglavnom slagali s Ferbenzom. Grof je išao naprijed. Tako je rijetko bio tu. I tako je Ferbenz s najužim krugom sljedbenika sjedio kod *Posaunera* sve dok im se nosovi nisu zacrvenjeli od pića: iako je to izgledalo poput poraza, svatko od njih znao je da će svi zauvijek upamtiti tko je bio nazočan, a prije svega tko nije; a tko je od nazočnih imao debeli, naborani vrat – kod većine je to tako bilo – njemu se on od radosti već unaprijed crvenio jer će grofovima odlaskom odnosi moći u Dunkelblumu ubrzo doći natrag na mjesto.

Otkad su grofovi zapečatili grobnicu, a time i svoj izgon, u osnovi je vrijeme stalo. Godišnja doba i duljine suknji mijenjali su se doduše, a televizijski su programi postali šarenijima i brojnijima. Dunkelblumljani su uredno starjeli, no s obzirom na to da su marljivo pili, dugo vremena njihovo se starenje nije primjećivalo: očice su im blistale, obrazi su im bili ružičasti, sve dok ih prijateljska tekuća hrabrost i utjeha ne bi napala brzo i bespoštedno. Bila je profesionalni ubojica: onaj kojega bi odabrala počeo bi ujutro nakon buđenja tek malo kašljucati, pri doručku ispljunuo bi prvu od brojnih i sve učestalijih količina krvi i nakon najviše pola sata i dojmljivo-ga svinjca koji bi doduše ostao nasljednicima, ali ih praktično nikada ne bi opomenuo, cijela bi stvar završila. Bedak Fritz, koji se svakoj zadaći radovao poput djeteta, bio bi obaviješten, i istoga bi dana u radionici već mjerio lijepe hrastove daske da bi od njih izradio takozvanu drvenu pidžamu. Uz to bi

zviždukao neku *ragtime* melodiju.

Pijanci kojima se to još nije dogodilo zato takvu situaciju nisu ni smatrali vjerojatnom. Ferbenz je već desetljećima s braćom Heuraffl, Berneckom, Zakrpanim Schurlom i mladim Graunom sjedio ili u kavani *Posaumer* ili u secesijskoj kavani svojedobno tako elegantnoga hotela *Tüffer*, unakažena seljačkom keramikom i pletenom slamom, svojim bi drugovima u piću objašnjavao svijet i povijest i tako dugo spletkario protiv aktualnoga gradonačelnika, direktora banke ili turističke zajednice dok netko od njih ne bi ušao, platio dvije runde i sebi osigurao Ferbenzovu neograničenu potporu. Pritom je sam Ferbenz malo, ali vrlo spretno prikazivao kao da to nije tako. Iz svake životne situacije znao se izvući neokrznut.

Samo dvije ulice dalje od *Tüffera*, u Tempelgasse 4, Antal Grün neumorno je poput mrava pospremao trgovinu kućnim potrepštinama. Nije pio i iz iskustva je mnoge stvari smatrao mogućima, iako o tome nikada nije govorio. S tri tanašna čuperka kose počešljana s desne sljepoočnice poprijeko preko okrugle glave pa preko uha na suprotnoj strani i u plavoj radnoj kuti, raspakiravao je svježu robu i pakirao onu kojoj bi istekao rok trajanja, vukao je sanduke i kutije ovamo-onamo i pravio sendviče za tucet školaraca čiji su roditelji sebi mogli dopustiti takav luksuz, a to su činili i da bi se napravili važnima, susretljivo je starijim gospođama čitao sitna slova na papirnatim vrpcama što drže klupka vune (20 % *dralon*, 80 % *poliakril*, *ne, poštovana gospođo, čini se da je ovo potpuno bez pamuka*) te je posebno rado uvlačio novu rolu papira u registarsku blagajnu. Svaki bi se put čudio kad bi to opet uspjelo. Svaki put zabrinuto bi zamišljao kako mehanizam zastaje, a papir se gužva, na ulazi unutra nego ispada, upravo

ispljunut. Ta mu je predodžba ulijevala hladnu nelagodu. Kad bi se uživio u nju, morao bi za odvlačenje pozornosti otići temeljito oprati ruke. I tek onda kad zaista više ne bi bilo nikakva posla, kad bi rola papira bila debela i nova, sve police napunjene, a kameni pod pometen, tek bi tada zamišljeno okretao metalni stalak s novinama i razglednicama kakav je upravo ušao u modu, a on je dopustio da ga na njega nagovori sumnjivi trgovački putnik sa stranim naglaskom te je sad, nekako neobično, nudio čak i naknadno obojene povijesne fotografije dunkelblumskoga dvorca.

S druge strane, liječnik opće prakse, doktor Sterkowitz, nije bio nesklon piću, ali umjeren, i pio je zato jer se to tu tako radi. Negdje drugdje žvakao bi duhan ili grickao keksiće, skladno zajedništvo sa svijetom bilo mu je važnije nego što je to u Dunkelblumu uobičajeno. Sterkowitz je gotovo uvijek sjedio u automobilu, u ono doba razmetljivo narančastu japanskom modelu, i išao u kućne posjete. Ustrajao je u tome da mu kućni posjeti omogućuju veću fleksibilnost, jer one koji ionako nisu jako bolesni ili su pretežno samo hipohondri, može jednostavno izostaviti ako mu bude potrebno više vremena za one vezane uz postelju. Dežurstvo u ordinaciji, koje je bio prisiljen održavati tri prijepodneva u tjednu unatoč kućnim posjetima, zato je protjecalo još kaotičnije nego što bi to bilo s uobičajenim rasporedom. Djeca koju je valjalo cijepiti urlala su, starci su u vrućici padali i nekoliko je puta u posljednjemu trenutku koktelom širokoga spektra zaustavio obostranu upalu pluća, jer ni nakon više desetljeća nisu svi znali da doktor Sterkowitz načelno dolazi u kućne posjete, i to ne samo u najhitnijim slučajevima, ili su pak ljudi sami radije dolazili k njemu nego da vide razmetljivo vozilo kako se zaustavlja pred njihovim napola završenim bungalovima

ili zapuštenim seoskim imanjima. Sterkowitz se nije dao odgovoriti od svojega obrasca službe. Istina je bila ta da je jednostavno rado putovao. Možda je tako rado i vozio jer se posebno nerado zadržavao u zatvorenim prostorijama, tko zna. Kamo bi god došao, širom bi otvorio prozore. Morate disati, grdio bi ljude, bolesnicima je potreban svjež zrak, čovjek se brže zaguši nego što se smrzne. No ovdje kod nas kao da se svi najradije kuhaju u vlastitu smradu!

U međuvremenu je doktor Sterkowitz za nekoliko godina prebacio uobičajenu dob za mirovinu, no dosad to nije bio nikakav problem. Osjećao se fizički spremnim, vrijednosti u organizmu bile su mu uredne, a narančasta Honda isporučena mu je nova prije tek nekoliko godina. Pa bi bilo šteta da se umirovio. Kamo da se time vozi ako ne svojim pacijentima? No polako je počeo čekati takozvanu jesen života i otpremninu koju mu je obećalo zdravstveno osiguranje. I ponekad bi se sjetio prethodnika i toga kako je ovaj čekao njega.

Zaustavljeno vrijeme: zato što ljudi, za razliku od životinja, uvijek imaju nekog posla, pa bile to i samo preinake stambenih prostora, stječu očito životno važan osjećaj da idu ukorak s vremenom. Tako su dakako mislili i Dunkelblumljani. U stvarnosti su ih zapravo napokon ostavili na miru, otkvačili ih i takve kakvi jesu izgurali na rub zanimanja. Njihova je lokalna sudbinska zvijer, koja kad bi se pokrenula nije donosila ništa do smrti i propasti, uništavajući desetljećima ne samo ljude nego i moral, već godinama spavala poput Trnoružice, tako da su je pomalo počeli zaboravljati. Djelovala je zauvijek umrtvljenom. I doista je bila prikovana čavlima, i to metalnima, a ne klinčićima iz lijepe stare pjesme. Ubilački je zmaj ležao nepomično u postelji od betona i bodljikave žice,

a svjetsko se kazalište događalo negdje drugdje. Posljednji put kad su osjetili smrtonosnoga zmaja bila je zapravo riječ samo o dugome uzdahu, o duboku, zabrinutom izdisaju kao u teškome snu.

Tako je to barem djelovalo gledajući unatrag, no taj jedan, zasad posljednji put, jedna je Dunkelblumljanka doživjela spektakularan slom. Nakon što je Agnes Kalmar početkom studenoga 1956. čula vijesti na radiju, vrišteći i plačući skupila je na brzinu pokrivač i malo namirnica te je s tim zavežljajem, bosih nogu, protrčala cijelim mjestom i onda u šumu, u smjeru Kalschinga. Mnogi su je vidjeli kako je projurila, no nitko nije izvukao odgovarajuće zaključke. Neki su pretpostavljali da se njezinu sinu Fritzju opet nešto dogodilo – pri takozvanoj završnoj bitki za Dunkelblum kao dijete dobio je hitac u glavu, pa ga otad smatraju bedakom – no taj je četrnaestogodišnjak tada već naukovao kod stolara, a majčin nestanak spomenuo je tek sljedećega dana. Još je dva dana potrajalo dok nisu pronašli Agnes. Izvukli su je iz šume pothlađenu, raščupanu, nalik vještici, usnica i zubi plavih od borovnica, a ona je vikala, branila se i dospjela u vrlo udaljenu kliniku gdje je ostala sve dok se nije ponovno uspostavio mir. U to se doba Fritz naučio brinuti o sebi, ne baš dobro doduše, ali su svi koji su ga poznavali zbog toga osjetili olakšanje. Upravo tada, bez majke i unatoč nemiru u mjestu, prvi se put očitovalo njegovo ljubazno biće, spremno pomoći. Nakon završetka posla pojavio bi se u staroj osnovnoj školi, privremeno pretvorenoj u smještaj za izbjeglice, i svake bi večeri pomagao doktoru Sterkowitzu i Antalu Grünu kao potrčko ili nosač ili bi pak izvodio sitne popravke. Ne dogovorivši se o tome, zapravo i ne postavši svjesnima svoje odluke, liječnik i trgovac kućnim potrepštinama preuzeli su cjelokupnu

organizaciju. Naprezali su se do ruba snaga. Fritz je gotovo uvijek bio ondje. Kasno noću donosio bi lonac juhe koji bi mu ugurali za njih dvojicu, donosio bi cigarete, i ljudima na madracima ulijevao gorku kavu iz termosice. To je tako išlo tjednima. No kad mu je u siječnju gazda stolar prvi put pokazao kako se izrađuje lijes, Fritz kao da ga uopće nije povezivao sa smrznutom mladom ženom koju je sam prošle noći pomagao izvući na nosilima.

Bilo je to, kao što je spomenuto, posljednji put što se zmijolika zvijer pomaknula, uzdahnuvši u snu, to čudovište s brojnim imenima, *batár*, međa, granica, koja su sva odveć nevina jer ni jedno od njih ne ukazuje na vatru i otrov, eksplozivnu mješavinu prošlih zločina, slutnji, strahova od budućnosti, histerije. Samo je jedno sigurno: ništa dobrog još nije došlo odande, s granice.

2.

Trideset dvije godine i nekoliko mjeseci nakon što je Fritz pomogao iznijeti mrtvu ženu iz snježnoga zapuha, jedan se muškarac poštanskim autobusom zaputio u Dunkelblum. Bio je vruć dan početkom kolovoza 1989. Želio je stići kao stranac, želio je da ga gledaju bez predrasuda. No Dunkelblum je dobar u tome da svakoga odmah opali po tjemenu tako da padne u stare tijekove, potrbuške u lokvu vlastitih blatnih predrasuda. I tako je zlobna slučajnost tome muškarcu podvalila regionalno izdanje dnevnih novina koje je listao s dosadom, a to je bila djelatnost koja je više